

УДК 347.2

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.63.31>

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ НА МАЙБУТНЄ

Ющенко М.С.,

*студентка 3 курсу юридичного факультету
Національний університет «Чернігівська політехніка»
ORCID <https://orcid.org/0000-0003-3004-0639>*

Кочина О.С.,

*к.ю.н., доцент,
доцент кафедри цивільного, господарського права та процесу
Національний університет «Чернігівська політехніка»
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-5625-8703>*

Ющенко М.С., Кочина О.С., Проблемні питання договору дарування на майбутнє

Наукова стаття присвячена аналізу проблемних питань, які стосуються договору дарування на майбутнє. Незважаючи на те, що тема договору дарування є досить розповсюдженою і достатньо розкритою в наукових статтях, підручниках, посібниках та монографічних працях, проблемним аспектам договору дарування з обов'язком передати дарунок у майбутньому все одно не приділяється належної уваги. Через відсутність інтересу до даного виду договору існує невелика кількість наукових досліджень, які не в змозі у повному обсязі розкрити його зміст.

Встановлено, що підґрунтям для існування договору дарування на майбутнє стало закріплення в Цивільному кодексі України можливості консенсуальності самого договору дарування. У роботі вказуються можливі варіанти передачі речі в майбутньому, а також зазначаються істотні умови, порушення яких тягне за собою нікчемність даного виду договору.

Крім того, значна увага приділяється ознакам договору дарування на майбутнє, які не знайшли свого закріплення на законодавчому рівні, проте їх можна легко виділити самостійно, здійснивши аналіз наукових робіт, а також положень статей глави Цивільного кодексу України присвяченої даруванню.

У даній статті розглянуто таку ознаку договору дарування на майбутнє як його безоплатність, що характеризується своєю імперативністю. Принагідно визначається зв'язок безоплатності з причинами та мотивами дарування, адже дарувальник, укладаючи даний вид договору може виявляти певну вдячність особі, прагнути надати їй матеріальну допомогу, або ж заохочувати особу вчинити вигідні для нього дії. Саме тому, значна увага приділяється дослідженню практичних випадків, пов'язаних із зустрічним задоволенням, що виходить за межі договору дарування на майбутнє. На додаток, встановлено мотиви здійснення подібних дій та реальні загрози, з якими може зіткнутися обдарований.

Наступною, пов'язаною з проблемними аспектами договору дарування на майбутнє, є розглянута ознака щодо власності майна, яке відчужується. Також аналізується можливість дарування речі, якою дарувальник ще не володіє. У науковій праці аргументується відмова від виконання договору за умови загибелі речі, вилучення її з обігу, а також відмова обдарованого від прийняття дарунка.

Водночас, розглядаються права дарувальника та обдарованого, у разі настання смерті одного з них після настання відповідного строку, терміну, відкладальної обставини, але до моменту фактичної передачі чи прийняття дарунка, окреслюється відмінність договору дарування на майбутнє від заповіту.

В підсумках статті підкреслюється необхідність подальшого опрацювання і більш ґрунтовного дослідження проблемних питань договору дарування на майбутнє, а також вдосконалення цивільного законодавства в даному напрямку.

Ключові слова: договір дарування на майбутнє, дарунок, безоплатність, ознаки договору дарування на майбутнє, відмова від договору дарування на майбутнє.

Yushchenko M.S., Kochina O.S., Problematic questions of donation agreement for the future

The scientific article is devoted to the analysis of problematic issues related to the donation agreement for the future. Despite the fact that the topic of the gift agreement is quite common and sufficiently disclosed in scientific

articles, textbooks, manuals and monographs, problematic aspects of the gift agreement with the obligation to transfer the gift in the future is still not given due attention. Due to the lack of interest in this type of contract, there is a small amount of research that is not able to fully disclose its content.

It is established that the basis for the existence of the donation agreement for the future was the enshrinement in the Civil Code of Ukraine of the possibility of consensus of the donation agreement itself. The paper indicates possible options for the transfer of the thing in the future, as well as the essential conditions, the violation of which entails the invalidity of this type of contract.

In addition, much attention is paid to the features of the gift agreement with the obligation to transfer the gift in the future, which are not enshrined in law, but they can be easily identified by analyzing scientific papers and articles of the Civil Code of Ukraine on donations.

This article considers such a feature of the contract of gift for the future as its gratuitousness, which is characterized by its imperative. Occasionally, the connection of gratuitousness with the reasons and motives of the gift is determined, because the donor, concluding this type of contract may express some gratitude to the person, seek to provide him with financial assistance, or encourage the person to take beneficial actions. That is why much attention is paid to the study of practical cases related to reciprocal satisfaction, which goes beyond the contract of gift for the future. In addition, the motives for such actions and the real threats that may be faced by the gifted.

The next, related to the problematic aspects of the contract of donation for the future, is the considered feature of the property of the alienated property. It also analyzes the possibility of donating a thing that the donor does not yet own. The scientific work argues the refusal to perform the contract on condition of loss of the thing, its withdrawal from circulation, as well as the refusal of the gifted person to accept the gift.

At the same time, the rights of the donor and the gifted are considered, in case of death of one of them after the relevant term, term, adjournment, but until the actual transfer or acceptance of the gift, outlines the difference between the gift agreement and the will.

The results of the article emphasize the need for further elaboration and more thorough study of the problematic issues of the donation agreement for the future, as well as the improvement of civil legislation in this area.

Key words: contract of gift for the future, gift, gratuitousness, signs of the contract of gift for the future, refusal of the contract of gift for the future.

Постановка проблеми. Щороку збільшується роль і кількість укладених договорів в сучасних умовах суспільного життя. Значним чином це пов'язано зі змінами, які відбуваються в суспільстві та з необхідністю пристосовування до них, також важливе значення відіграє підвищення рівня правової культури та обізнаності населення. При цьому все одно залишаються договори, які заслуговують більшої уваги і детальнішого розгляду.

Так, незважаючи на досить значне поширення в повсякденному житті ситуацій, коли ми даруємо або отримуємо подарунки, договір дарування на майбутнє залишається в тіні інших, більш розповсюджених угод. Невеликий рівень інтересу до даного виду договору тягне за собою відсутність вагомих наукових досліджень, монографічних праць, підручників та посібників. Як наслідок, через недостатнє розкриття змісту даного питання, мають місце складні життєві випадки і проблеми, до яких особа була не готова, і які не могла передбачити. Саме тому, договір дарування на майбутнє і його проблемні питання потребують додаткових досліджень, які зможуть привернути до себе увагу як звичайних громадян, так і досвідчених науковців, зацікавити їх в розробці та застосуванні цього договору.

Договір дарування вважається одним з найстаріших цивільно-правових договорів, який сформувався ще в римському праві. Попри це, він не часто ставав об'єктом наукових дискусій. Деякі вчені, до яких можна віднести М. Долинську, А. Ісаєва, В. Кравчука, пов'язують таку ситуацію з відсутністю достатньої уваги даному питанню в Цивільному кодексі УРСР 1963 року [1, с. 269; 2, с. 150; 3, с. 2]. З цією позицією важко не погодитися, адже вищезгаданий кодекс містив лише дві статті щодо реального договору дарування. Так, ст. 243 давала визначення поняття договору дарування, а ст. 244 вказувала на форму такого договору [4].

Звісно ж, ні про який договір дарування на майбутнє не йшлося. У свою чергу, прийняття Цивільного кодексу (далі – ЦК) України у 2003 році і його подальші редакції значним чином вплинули на правове регулювання договору дарування, з'явилися нові підходи і проблеми їх практичного застосування [3, с. 2]. Тож договір дарування, в тому числі і дарування на майбутнє, стали предметом дослідження таких науковців, як Я. Безсмертна, С. Богачов, М. Брагинський, В. Вітрянський, В. Гончаренко, Л. Горбунова, М. Гордон, О. Дзера, І. Іванчук, А. Ісаєв, В. Кравчук, Г. Красій, Н. Кузнєцова, В. Кучер, Г. Яновицька.

Мета статті полягає у всебічному з'ясуванні характерних ознак договору дарування на майбутнє та виявленні проблем при його укладенні та реалізації.

Виклад основного матеріалу. На відміну від Цивільного кодексу УРСР, який наголошував лише на реальному характері договору дарування, вважаючи його укладеним з моменту передачі майна обдарованому, чинний ЦК України в ч. 1 ст. 723 закріплює можливість консенсуальності даного договору [5, с. 342]. Тобто договір дарування може встановлювати обов'язок дарувальника передати дарунок обдарованому в майбутньому через певний строк (у певний термін) або у разі настання відкладальної обставини [6].

На думку В. Кравчука, консенсуальний договір дарування можна фактично вважати обіцянкою дарувальника, у зв'язку з чим, його ще називають дарувальною обіцянкою [3, с. 2]. Укладаючи консенсуальний договір дарування, права та обов'язки у сторін, в тому числі зобов'язання дарувальника передати майно обдарованому у майбутньому, виникають лише після досягнення згоди з усіх істотних умов договору. Саме через неспівпадіння моменту укладання договору з моментом його виконання (передачею дарунка у власність обдарованого) виділяють наступні можливості передання речі в майбутньому:

через певний строк. Наприклад, через кілька років, днів, місяців після укладання договору, або настання конкретної обставини, події, яка має суттєве значення для дарувальника і вказана у договорі тощо;

у конкретний термін, що зазначається у договорі. Приміром, вказівка дарувальником конкретної дати, досягнення певного віку обдаровуваним тощо;

з настанням відкладальної обставини, тобто такої не вигаданої обставини, що перешкоджає і не дає змоги виконати договір дарування і, тому його виконання відкладається на майбутнє. Зазвичай, залишається невідомим настане відкладальна обставина чи ні. Прикладом можна вважати одруження обдарованого, народження онука, підвищення до певної посади та інше [7, с. 14].

Важливе значення має дотримання обов'язкової письмової форми при укладанні договору дарування на майбутнє, також у його змісті має зазначатися предмет договору, строк, термін або ж відкладальна обставина. Примірник правильно оформленого договору зазвичай залишається у дарувальника, проте після настання часу передання дарунка його вручають обдарованому як знак виконання зобов'язання. Якщо ж вищезгадані умови будуть порушені, договір вважатиметься нікчемним [8, с. 273]. Цивіліст А. Ісаєв підтримує таку позицію і вказує на взаємозв'язок дотримання істотних умов з можливістю укласти чинний договір [2, с. 152].

Договір дарування на майбутнє має схожі зі звичайним договором дарування ознаки (безоплатність; згода обдарованого на прийняття дарунка; безстроковість дарування та ін.). На жаль, вони не знайшли законодавчого закріплення, проте аналіз положень статей глави 55 ЦКУ під назвою «Дарування» та наукових праць дає змогу виокремити їх.

Безоплатність полягає в відсутності зустрічної еквівалентної вимоги, саме тому, будь-який вид дарування володіє даною ознакою. За загальним правилом відплатність є більш характерною для цивільного обороту. Однак, відповідно до презумпції відплатності договір також може бути й безоплатним, якщо це встановлено договором, законом або випливає із суті самого договору. Ознака безоплатності є імперативною і закріплюється ч. 2 ст. 717 ЦКУ. Таким чином, дарувальник не має права вимагати від обдарованого вчинення будь-яких зустрічних дій. Якщо ж у договорі прописаний обов'язок обдарованого вчинити певні дії майнового або немайнового характеру на користь дарувальника, то така угода не буде являти собою договір дарування. Так, І. Новицький погоджується з думкою В. Шентара, який зазначає, що лише остаточне передання права власності або іншого майнового права від однієї особи до іншої без зустрічного задоволення є даруванням [9, с. 153].

Необхідно зазначити, що безоплатність дарування на майбутнє не завжди є безпричинною і безкорисливою. Попри те, що мотиви і причини дарування не впливають на його чинність, дарувальник може укласти даний вид договору з прагненням віддячити особі, допомогти їй матеріально, або ж заохочувати особу вчинити певні вигідні для себе дії. На практиці можуть виникати випадки, коли існує зустрічне задоволення, яке виходить за межі договору дарування на майбутнє. Наприклад, коли сторони укладають відразу два відповідні договори дарування на користь один одного.

Дане питання є дискусійним в науковому колі. М. Масевич вважає, що наявність вказівки на умови про зустрічне задоволення в самому договорі про дарунок на майбутнє тягне за собою визнання такого правочину удаваним. А. Маковський, М. Брагінський і В. Вітрянський стверджують, що відсутність зустрічного задоволення в тексті самого договору все одно може створювати підстави для кваліфікації договору як удаваного правочину при фактичному прагненні приховати вчинення оплатного правочину договором дарування. Тобто, такі особи насправді здійснюють удаваний правочин, але прикривають його двома різними договорами дарування без вказівки в їх змісті про зустрічне задоволення [3, с. 4; 10, с. 332].

Зазвичай, подібні махінації особи можуть здійснювати з метою звільнення від податків та спрощення процедури оформлення документів при фактичному продажі майна. Відповідно до ст. 174.6. Податкового кодексу України об'єкти дарування (нерухоме та рухоме майно, об'єкт комерційної власності, сума страхового відшкодування, готівка або кошти) подаровані платнику податку іншою фізичною особою, оподаткову-

ються згідно з правилами, встановленими розділом для оподаткування спадщини, тобто в певних випадках виникає можливість оподаткування за нульовою ставкою [11]. Однак, застосовуючи такий спосіб уникнення оподаткування, виникає загроза натрапити на недобросовісних продавців, які можуть розірвати договір дарування і зобов'язати обдарованого повернути подарунок [12, с. 150].

Дарувальник повинен бути власником майна, що відчужується. Проте, цікавим є питання щодо можливості подарувати річ, якої дарувальник ще не має. Так, не зрозуміло чи може особа укласти договір дарування на майбутнє, зазначивши у змісті річ, якою він не володіє, але з метою подарувати її обдарованому спеціально придбає. Це може стосуватися як речей з родовими ознаками (автомобіль Ferrari Portofino, парфуми Estee Lauder Pleasures Intense), так і з індивідуально-визначеними (картина Вінсента ван Гога «Ваза з півниками»). В. Кравчук пропонує вважати можливим укладення договору дарування з обіцянкою передати дарунок у майбутньому, який дарувальнику ще не належить. На момент виконання свого зобов'язання останній повинен бути власником відповідного подарунка, адже лише в такому випадку можна буде здійснити дарування [3, с. 16]. У свою чергу, цивільне законодавство не вказує такої можливості, але подібне положення діє щодо майнових прав.

З настанням визначених у договорі строку, терміну чи відкладальної обставини дарувальник повинен передати дарунок обдарованому. У разі невиконання дарувальником свого зобов'язання, обдарований має право вимагати у нього передачі подарунка, витребувати його, вимагати відшкодування його вартості. Але, після прострочення виконання договору дарування на майбутнє до дарувальника не може бути застосоване відшкодування збитків обдарованому, так як останній не несе витрати пов'язані з придбанням дарунка. Дарувальник повинен лише передати дарунок особі, або ж відшкодувати його вартість. Такі наслідки не можна вважати цивільно-правовою відповідальністю через відсутність додаткового обтяження [2, ст. 152].

Водночас, законодавець надає можливість дарувальнику в односторонньому порядку відмовитися від договору дарування на майбутнє, за умови істотного погіршення його майнового стану після укладення договору. На жаль, ЦК України не визначає критеріїв погіршення майнового стану. На думку науковців це може бути втрата постійного заробітку, тяжка хвороба дарувальника, членів його родини, або ж інші обставини, які не можна було передбачити, укладаючи договір, і які негативно вплинули пізніше на майновий стан особи. Крім наявності вказаних вище обставин, дарувальник має довести перед судом дійсне погіршення свого майнового стану саме після укладення договору і непередбачуваність негативних наслідків. У разі, якщо необхідні докази не будуть знайдені, дарувальник все одно повинен буде виконати обов'язок передати дарунок чи відшкодувати його вартість [13, с. 236].

Разом з тим, дарувальник може відмовитися від виконання договору за умови загибелі речі, вилучення її з обігу. У такому разі можливість виконати передання дарунка буде відсутньою, тому зобов'язання припиняється. Якщо ж річ була знищена дарувальником умисно чи через грубу необережність, він буде відшкодувати її вартість обдарованому [7, с. 16].

Обдарований може у будь-який час до прийняття дарунка на підставі договору дарування на майбутнє відмовитися від нього. Після укладання договору можуть змінитися відносини між дарувальником та обдарованим, їх майновий стан, місце проживання тощо. Все це може стати причиною для відмови від прийняття дарунка, але жодна з них не матиме правового значення, так як відмова може бути й безпричинною. При цьому, дарувальник не отримає відшкодування збитків за придбаний непотрібний йому подарунок, адже прийняття дарунка є правом обдарованого, а не його обов'язком [3, с. 26].

Часто люди не пов'язані зі сферою права через свою необізнаність допускають грубу помилку, прирівнюючи договір дарування на майбутнє до заповіту. Не знаючи особливостей цього договору, вони вважають відкладальною обставиною смерть дарувальника, яка насправді стає підставою для припинення договору дарування на майбутнє. Якщо дарувальник помре до настання відповідного строку, терміну, відкладальної обставини договір дарування припиняється. Не вирішеним залишається питання, про права дарувальника та обдарованого, у разі настання смерті одного з них вже після настання відповідного строку, терміну, відкладальної обставини, але до моменту фактичної передачі чи прийняття дарунка. Вчені сходяться на думці про можливість отримання або передачі предмету договору дарування на майбутнє їх спадкоємцями [13, с. 236].

Висновки. Підпиваючи підсумки, можна дійти до висновку, що через не дуже часте застосування договір дарування з обов'язком передати дарунок у майбутньому залишається не до кінця зрозумілим звичайним громадянам. Розглянуті в даній статті проблемні питання можна вирішити шляхом вдосконалення цивільного законодавства у відповідному напрямку. Крім того, більш детальне вивчення даної теми науковцями в своїх працях сприяє збільшенню популярності договору дарування на майбутнє як в наукових колах, так і серед населення. Як результат, громадяни матимуть більше інформації про даний вид договору і зможуть самостійно вберегти себе від потрапляння в складну життєву ситуацію, пов'язану з його укладенням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Долинська М.С. Особливості нотаріального посвідчення договору дарування земельної ділянки. Форум права. 2012. № 1. С. 269-274.
2. Ісаєв А.М. Права та обов'язки дарувальника за Цивільним кодексом України. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2013. № 23. С. 150-158.
3. Кравчук В.М. Договір дарування. МЕН. 2010. № 3. С. 1-35.
4. Цивільний кодекс Української РСР від 18.07.1963 № 1540-VI. Документ 1540-06. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06#Text> (дата звернення: 27.12.2020).
5. Дзера О.В., Кузнєцова Н.С. Цивільне право України. Особлива частина: підручник. Вид. 3-є, перероб. і доп. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 1176 с.
6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. Документ 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 27.12.2020).
7. Горбунова Л. М., Богачов С. В., Іванчук І. Ф., Красій Г. В. Договір дарування. Київ: Поліграф-Експрес, 2006. 35 с.
8. Яновицька Г.Б., Кучер В.О. Цивільне право України: навч. посіб. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 468 с.
9. Гордон М.В. Радянське цивільне право. Ч. 2. Харків: ХДУ, 1966. 315 с.
10. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга вторая: Договоры о передаче имущества. Москва: Статут, 2002. 780 с.
11. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. Документ 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 27.12.2020).
12. Безсмертна Я.П. Особливості та проблемні сторони договору дарування. Римське право як підґрунтя сучасного права Європи; матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса: Фенікс, 2016. С. 149-151
13. Гончаренко В.О. Договір дарування у цивільному праві України. Молодий вчений. 2016. № 6. С. 233-237.